Nurgad, ringid, hulknurgad

1 Ringjoonega seotud nurgad

1.1 Põhitõed

Teoreem 1.1 *Kaarele toetuv kesknurk on kaks korda suurem vastavast piirdenurgast, st* $\angle AOC = 2\angle ABC$ *(vt joonis 1).*

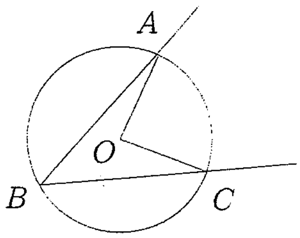

Joonis 1: Teoreem piirde- ja kesknurgast

Ülesanne 1.1. Tõesta, et kõik samale kaarele (võrdse pikkusega kõõlule) toetuvad piirdenurgad on võrdsed.

Ülesanne 1.2. Tõesta, et võrdse suurusega piirdenurgad toetuvad sama pikkadele kõõludele (sama suurtele kaartele).

Ülesanne 1.3. Tõesta, et ringjoone diameetrile toetuv piirdenurk on täisnurk.

Ülesanne 1.4. Tõesta, et kolmnurgas ABC kehtib seos

$$\frac{BC}{\sin \angle BAC} = 2R,$$

kus R tähistab kolmnurga ABC ümberringjoone raadiust.

Ülesanne 1.5. Tõesta, et kõõlnelinurgas $ABCD$ kehtib võrdus $\angle ABC + \angle ADC = 180°$.

Ülesanne 1.6. Olgu tasandil antud kaks erinevat punkti A ja C ning nurgasuurus α. Leia kõigi selliste tasandi punktide hulk B, et kehtiks võrdus $\angle ABC = \alpha$.

Ülesanne 1.7. Tõesta, et kui kumeras nelinurgas $ABCD$ kehtib võrdus $\angle ABC + \angle ADC = 180°$, siis saab läbi punktide A, B, C ja D joonestada ringjoone (st nelinurk $ABCD$ on kõõlnelinurk).

Ülesanne 1.8. Olgu tasandil antud neli erinevat punkti A, B, C ja D, kusjuures $\angle ABC = \angle ADC = 90°$. Tõesta, et läbi punktide A, B, C ja D joonestada ringjoone.

Ülesanne 1.9. Tasandil on antud sirged s, t, u ja v, kusjuures $s \perp u$, $t \perp v$, nurk sirgete s ja t vahel on α ning nurk sirgete u ja v vahel on β. Tõesta, et $\alpha = \beta$ või $\alpha + \beta = 180°$.

Teoreem 1.2 *(Teoreem kõõlust ja puutujast)* *Ringjoonele on tõmmatud kõõl BC ning punktis B puutuja AB. Kaarel BC on võetud punkt D (vt joonis 2). Siis kehtib võrdus $\angle ABC = \angle BDC$.*

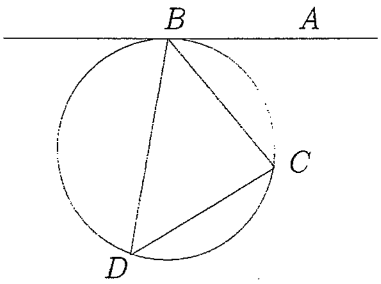

Joonis 2: Teoreem kõõlust ja puutujast

Ülesanne 1.10 Tõesta teoreem kõõlust ja puutujast,

Ülesanne 1.11. Kaks ringjoont lõikuvad punktides P ja Q. Ühel ringjoonel võetakse punkt A; kiir AP lõikab teist ringjoont teistkordselt punktis B, kiir AQ aga lõikab teist ringjoont teistkordselt punktis C. Tõesta, et sirge BC on paralleelne esimesele ringjoonele punktis A tõmmatud puutujaga.

1.2 Harjutamiseks

Ülesanne 1.12. Kolmnurgas ABC olgu H tipust A tõmmatud kõrguse aluspunkt ja O ümberringjoone keskpunkt. Tõesta, et $\angle BAH = \angle OAC$.

Ülesanne 1.13. Tõesta, et kolmnurga ABC tipust A tõmmatud nurgapoolitaja poolitab kaare, mis toetub kolmurga ümberringjoone kaarele BC.

Ülesanne 1.14. Kaks võrdse raadiusega ringjoont lõikuvad punktides A ja B. Läbi punkti A tõmmatud sirge lõikab antud ringjooni teistkordselt vastavalt punktides C ja D. Tõesta, et kolmnurk BCD on võrdhaarne.

Ülesanne 1.15. Ringjoonele keskpunktiga O on joonestatud kõõl AB ning sellel kõõlul on valitud punkt C. Ringjoon läbi punktide A, C ja O lõikub esialgse ringjoonega teistkordselt punktis D. Tõesta, et kolmnurk BCD on võrdhaarne.

Ülesanne 1.16. Tasandil on antud teravnurk tipuga A ja selle sisepiirkonnas punkt M. Punktist M tõmmatakse nurga haaradele ristlõigud vastavalt aluspunktidega P ja Q. Punktist A tõmmatakse lõigule PQ ristlõik AK. Tõesta, et $\angle PAK = \angle MAQ$.

2 Lõigud ringjoones

Teoreem 2.1 *(Teoreem lõikuvatest kõõludest) Kui kõõlud AB ja CD lõikuvad punktis O, siis $AO \cdot BO = CO \cdot DO$ (vt joonist 3).*

Teoreem 2.2 *(Lõikuvate kõõlude teoreemi pöördteoreem) Kui lõigud AB ja CD lõikuvad punktis O nii, et $AO \cdot BO = CO \cdot DO$, siis asuvad punktid A, B, C ja D ühel ringjoonel (vt joonist 3).*

Ülesanne 2.17. Tõesta teoreem lõikuvatest kõõludest ja tema pöördteoreem.

Teoreem 2.3 *(Teoreem lõikajalõikudest) Kui ringjoonele on punktist S tõmmatud lõikajad, mis lõikavad seda ringjoont vastavalt punktides A ja B ning C ja D, siis $AS \cdot BS = CS \cdot DS$ (vt joonis 4).*

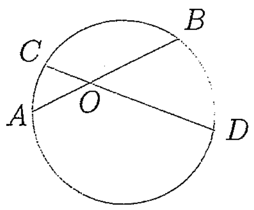

Joonis 3: Teoreem lõikuvatest kõõludest

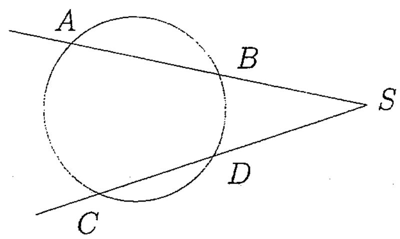

Joonis 4: Teoreem lõikajalõikudest

Ülesanne 2.18. Tõesta teoreem lõikajalõikudest, sõnasta tema pöördteoreem ja tõesta ka see.

Teoreem 2.4 *(Teoreem puutujalõigust ja lõikajalõikudest) Kui ringjoonele on punktist S tõmmatud lõikaja, mis lõikab seda ringjoont punktis A ja B ning puutuja, mis puutub ringjoont punktis C, siis $AS \cdot BS = CS^2$ (vt joonis 5).*

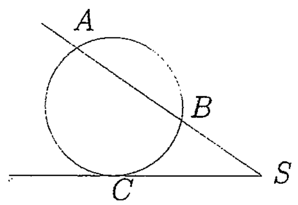

Joonis 5: Teoreem puutujalõigust ja lõikajalõikudest

Ülesanne 2.19. Tõesta teoreem puutujalõigust ja lõikajalõikudest, sõnasta tema pöördteoreem ja tõesta ka see.

Ülesanne 2.20. Tõesta, et ringjoonele samast punktist tõmmatud puutujalõigud on võrdsed.

3 Mitmesuguseid ülesandeid

Ülesanne 3.21. Neli ringjoont lõikuvad nii, nagu näidatud joonisel 6. On teada, et punktid A, B, C ja D asuvad ühel ringjoonel. Tõesta, et punktid K, L, M ja N asuvad ühel ringjoonel.

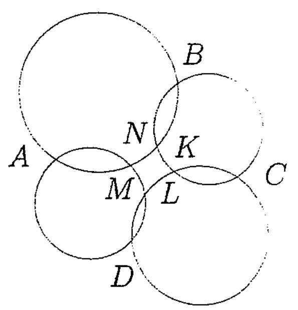

Joonis 6: Neli ringjoont

Ülesanne 3.22. Tasandile on joonestatud kumer nelinurk $ABCD$ ning ringjooned K_A, K_B, K_C ja K_D keskpunktidega vastavalt A, B, C ja D ning sama raadiusega R. Ringjoonepaaridele on tõmmatud neli välist puutujat, mis lõikuvad punktides M, N, O ja P, nagu näidatud joonisel 7. Tõesta, et kui punktid A, B, C ja D asuvad ühel ringjoonel, siis asuvad ühel ringjoonel ka punktid M, N, O ja P.

Ülesanne 3.23. Tasandil on antud kaks (mitte tingimata võrdse raadiusega) ringjoont keskpunktidega O_1 ja O_2. Tõesta, et nende punktide P hulk tasandil, kust tõmmatud puutujalõigud neile ringjoontele on võrdsed, moodustab sirge, mis on risti sirgega O_1O_2.

Ülesanne 3.24. Tasandil on antud kolm ringjoont, mis lõikuvad punktides A, B, C, D, E ja F nii nagu näidatud joonisel 8. Tõesta, et sirged AD, BE ja CF lõikuvad ühes punktis.

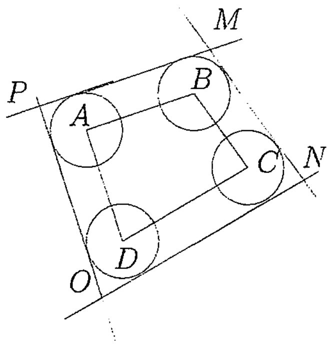

Joonis 7: Nelinurk ja ringjooned

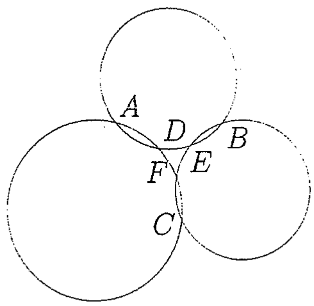

Joonis 8: Kolm ringjoont

Ülesanne 3.25. Tasandil on antud ringjoon keskpunktiga O ja raadiusega R ning sirge s, mis ei läbi punkti O. Sirge s iga punkti P jaoks valitakse kiirel OP selline punkt P', et $OP \cdot OP' = R^2$. Tõesta, et kõik nii konstrueeritud punktid P' asuvad samal ringjoonel.

Ülesanne 3.26. Kolmnurga ABC ümberringjoonel võetakse punkt P. Punktist P tõmmatakse ristlõigud PK, PL ja PM vastavalt sirgetele BC, AC ja AB. Tõesta, et punktid K, L ja M asuvad ühel sirgel (nn *Simpsoni sirge*).

Ülesanne 3.27. Ringjoon kekspunktiga O puudutab nurga haarasid punktides A ja B. Lõigul AB valitakse punkt M. Sirgele OM punktis M joonestatud ristsirge lõikab nurga haarasid punktides X ja Y. Tõesta, et $MX = MY$.